

УДК 324:342.511(497.11)“2012”

Оригинални
научни рад

Српска политичка мисао
број 4/2012.
год. 19. vol. 38.
стр. 49-65.

Марко Пејковић

Институт за политичке студије, Београд

ПРЕДСЕДНИЧКИ ИЗБОРИ У СРБИЈИ 2012.*

Сажетак

Рад у првом делу јесте резиме политичког оквира који је трасирао пут главним политичким темама око којих су се ломила програмско-маркетиншка копча истакнутих кандидата у (пред) изборној председничкој кампањи. Други део је посвећен анализи нормативног спора у вези председничких избора, тачније чињеници да је тадашњи председник Тадић одлучио да посегне за непостојећом уставном категоријом у виду “скраћења мандата”, како би спојио председничке изборе са парламентарним и локалним, кандидовавши се тако трећи пут за место шефа државе. Трећи део разматра специфичности изборне кампање и политички маркетинг. Аутор у четвртном делустатистички истражује могуће политичко позиционирање бирача на релацији два изборна круга. Укршта општинске резултате кандидата из другог круга на националном, покрајинском и градском нивоу са општинским резултатима осталих респективнијих кандидата из првог круга који су двојици првопласираних пружили подршку за другу рунду. Такође се статистички тестира веза између процената освојених гласова Тадићау другом кругу и степена излазности, али и “белих листића” на сва три поменута нивоа анализе. Рад се завршава закључком у виду последица председничких избора које оне остављају на политички живот Србије.

Кључне речи: председнички избори, председник, шеф државе, излазност, “бели листићи”, председнички мандат

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Мајски председнички избори свакако представљају један од преломних догађаја у последњој деценији српске политике. На њима је први пут дошло до смене првог председника изабраног након пада Милошевића са власти, што је без сумње врло позитиван корак и допуна за консолидацију српске демократије, већ постигнуту у домену парламентарних избора, кроз наизменичне смене егзекутива и њихових парламентарних већина. Међутим, чињеница да је у другом кругу ових избора, изашло најмање бирача и бројчано (3.133,682) и процентуално (46.28%) у историји досадашњих других кругова, сведочи подједнако о забрињавајућем степену политичке апатије или незадовољства перформансама председничке институције код грађана Србије, без обзира на величину улога који је стајао пред политичком заједницом у виду (не)успеха првог транзиционог кандидата да буде изабран на функцију шефа државе по трећи пут, што је свакако неубичајена пракса у демократски етаблираним системима, али и онима који претендују на тај статус. Дакле, са једне стране, грађани који су одлучили да искористе бирачко право су већином гласова блокирали неуставну и политички неплодотворну праксу продужетка мандата и тиме показали сензибилитет за озбиљност политичког тренутка, али су са друге стране, slabим изласком на изборе, сасвим сигурно послали поруку шта мисле и што је важније, шта (не)очекују од председничке функције као такве у будућности, без обзира на то ко се на њој буде налазио. Зато ћемо пре резултата избора, размотрити њихове политичко-нормативне узроке и кампању.

ПОЛИТИЧКИ ОКВИР

Након избора из 2008. дошло је до тектонских промена на политичкој мапи Србије. Коалицију су формирали дотадашњи љути и чинило се непомирљиви противници – ДС и СПС. Дошло је до расцепа СРС-а, тачније до формирања СНС-а чији су лидери постали бивши радикалски прваци Николић и Вучић, који су одбацили Шешељев максималистички национални програм. Тиме су обесмислили добро уходану изборно-маркетиншку стратегију ДС-а, засновану на категоријама "страха" и "повратка у деведесете", поред чињенице да су демократе већ биле у савезу са партијом која је готово једина била на власти у Србији током деведесетих. Без обзира што су поједини функционери ДС-а и у овој кампањи повремено давали изјаве у том правцу, нема сумње да су оне на јавност имале врло мали или никакав ефекат. Демократска стран-

ка је доживела још један политички рикверц. Иако је она била тек стожер коалиционе владе као највећа странка, због хиперактивности председника Републике Тадића, који је истовремено био и шеф те странке, из његових готово свакодневних изјава и саопштења се једино могло протумачити да се исти заиста меша у рад владе и утиче на премијера овим неформалним (неинституционалним) путем. Тако је у јавности створена перцепција да су управо ДС и њен лидер скоро једини одговорни за јалове покушаје да се Србија избори са економском кризом која је захватила нашу економију након 2008. У томе ДС-у нису помогли ни партнери из власти који су константно одговорност пребацивали на старијег партнера било изјавама (Дачић) било гестовима (Динкићев излазак из владе). Опозиција није морала много да се труди како би у негативном светлу представила резултате владајуће гарнитуре. Сви економски показатељи су током мандата Цветковићеве владе почели нагло да се погоршавају да би у текућој години достигли врхунац и Србију избацили у сам врх земаља са негативним резултатима предузетих мера у покушају да се ублажи економска криза. Посебно су забрињавајући подаци у вези јавног дуга и стопе незапослености. Ове године је пробијена законска граница јавног дуга од 45% БДП-а, укупни спољни дуг се кретао око 80% БДП-а, што је такође граница високе задужености, док је дефицит државног буџета душло већи од нормалног нивоа.¹⁾ Незапосленост је почетком 2012. била преко 24%, а само је од пролећа до јесени 2011. чак 40.000 људи остало без посла.²⁾ Већа стопа незапослености од Србије у Европи је забележена само у БиХ и Македонији. Овај економски биланс и политичка доминација председника услед злоупотребе уставно-институционалних дефеката су били политички прелудијум за опште изборе 2012.

НОРМАТИВИ ОКВИР

Сам председник, као кључна фигура политичког система, предузео је два спорна маневра у нормативном (правном) оквиру, којима је покушао да обезбеди себи трећи мандат и максимизу-

- 1) Милан Јовановић, “Председнички избори у Србији одржани 6. и 20. маја 2012. године”, у: *Око избора – Председнички и парламентарни избори мај 2012*, (пр: Ђорђе Вуковић), Центар за слободне изборе и демократију и Национални демократски Институт за међународне односе (НДИ), Београд, 2012, стр. 14.
- 2) Снежана Грк, “Србија тоне у економско и друштвено безнађе”, Српска политичка мисао, Институт за политичке студије, Београд, бр. 01/2012, стр. 216.

је изборни учинак сопствене партије и то, прво, кроз одлуку да се кандидује на изборима и друго, кроз "скраћивање мандата".

Када је у питању одлука Тадића да "скраћењем мандата", споји председничке изборе са локалним и парламентарним, поред тога што је демонстрација уставног фелера у виду председника државе са компаративно гледано малим овлашћењима, али правом да задржи свој статус у партији и тако аркански утиче на премијера и који због тога жели по сваку цену да избегне "кохабитацију", симултаним наступом на изборима са странком, а у нади да ће његова популарност истој помоћи да оствари повољан резултат за формирање владе, спорна је и у погледу саме терминологије којом је она саопштена. Наиме, устав јасно прописује у чл. 116. да председнику мандат престаје једино истеком времена на које је изабран, оставком или разрешењем. Тадић је употребио уставно непостојећи термин како би избегао употребу речи оставка која имплицира у самом свом називу остављање или оставити. Вероватно је то плод маркетиншких калкулација да би након изговореног – оставка, било теже објаснити *ratio* поновног кандидовања на функцију, чиме је озбиљно нарушена правна и политичка култура поштовања устава и по слову и по духу. Оваквим чином Тадић је практично обесмислио и чл. 116. ст. 1. Устава Србије који предвиђа максималан петогодишњи мандат председника, за разлику од парламентарног који може трајати четири године, управо ради постизања политичке стабилности у виду континуитета вршења власти једног дела егзекутиве, док је други у изборном процесу.³⁾

Тадићевој одлуци да се уопште кандидује трећи пут посветићемо више пажње. Правни основ његовог кандидовања је лежао у Уставном закону за спровођење Устава (чл. 18, ст. 1), којим је предвиђено да ће се као први мандат председника рачунати онај који отпочне након избора, који би морали бити расписани до краја 2007, односно најкасније 60 дана од дана ступања на снагу последњег закона којим се регулише избор и положај председника државе, одбрана и Војска, спољни послови и службе безбедности (чл. 3, ст. 2). Проблем је у томе што је по свему судећи овај уставни закон неуставан, јер нови устав није донет у контексту радикалног раскида са претходним правним поретком у виду својеврсне правне револуције. Напротив, он је донет потпуно у складу са процедуром коју је прописивао ранији устав и у својим одредбама не садржи ни најмању назнаку негирања континуитета затечених државних органа и њихових аката. Готово иста ситуација се десила и у вези Закона о избору судија у којем је прописано да ће се као први избор на су-

3) Ibid, стр. 217.

дијску функцију свих затечених и нових судија рачунати само онај који је извршен по овом закону, без обзира на гарантовану судијску сталност судијама које су изабране по ранијем законском решењу. Чињеница да Уставни суд није до сада укинуо спорне одредбе ових закона је пре последица институционалног дефекта и хроничног мањка независности ове институције него исправног судског резонувања о чему је нашироко расправљано у стручној литератури.

Међутим, оно што је важније од тога јесте да је овим Тадићевим поступком готово из заборавља извучена стара Хамилтон-Цеферсон дебата о дужини мандата и реизбору председника. Осврт на њу би требало да покаже зашто троструки мандат није оптимално и одрживо решење за било коју либерал-демократску политичку заједницу, чак и када би дотични устав дозвољавао реизбор два или више пута за једну личност.

Хамилтон је своје аргументе у прилог мандата од четири године и неограниченог права на реизбор изнео у *Федералистичким списима* (бр. 71 и 72).⁴⁾ Уопште, Хамилтон је много више био забринут за могућност одсуства институционалних оквира који гарантују председнику време и средства да активно и независно врши мандат од могућности да се тај мандат, дугим боравком на власти (макар и на основу поштених избора), извитопери и злоупотреби до те мере да опозициони кандидат буде лишен сваке реалне могућности да у будућности дође на власт. Кратак мандат би обесхрабрио председника да заиста делује у оквирима својих овлашћења, јер су људи, по Хамилтону, мало вољни да се ангажују око неке ствари ако знају да ће на њу полагати право у врло кратком периоду. Сем тога, имајући у виду амерички политички систем који се градио у виду ригидне поделе власти између законодавне и извршне, Хамилтон је сматрао и да ће кратак мандат водити доминацији законодавне над извршном влашћу и да ће председник постати склонимпотентномделовању у складу са тренутним и променљивим ђудима легислативе. По Хамилтону иако грађани и њихови представници у представничком телу генерално тежеопштем добру, не може се рећи да је разумно тврдити да су они у стању и да увек тачно знајукоја су то средства неопходна за реализацију општег добра, па би детаље политике и операционализацију општих циљева требало препустити председнику и кабинету да их реализују у разумном року. С друге стране, уколико устав не предвиђа неограничени реизбор, Хамилтон сматра да то има пет негативних последица. Прва је одсуство ‘‘жеље за добрим понашањем’’. Како председник зна да неће ни у ком случају бити награђен за свој по-

4) Милан Јовановић, *op. cit.*, стр. 11.

сао новим мандатом он нема мотив да уради ништа више од онога што представља мото "не чинити штету" у најбољем случају. Друга је већа склоност председника као коруптивном понашању и узурпацији. Ако зна да више никад неће имати прилику да уживау свим благодетима и почастима функције, он ће се потрудити да што више проневери колико је мање уставно орочен мандат, укључујући ту и удар на устав путем изборног или неизборног пролонгирања функције. Трећа и четврта сулишавање нације предности која се може добити председниковим искуством за вођење нације у редовним, тј. ванредним или ратним приликама. Пета се односи на дисконтинуитет администрације која би се мењала са сваким новим председником.

Међутим, ако бисмо могли да се сложимо са тврдњом да грађани и парламент нису увек у стању да перципирају или управљају средствима за јавно добро, а релативно стабилна егзекутива на челу са председником јесте, онда би то могли да урадимо само под условом да је разлика између ових политичких актера у степену, никако у садржини. То би онда значило да ако грађани и посланици нису у прилици да ни на кратак рок компетентно располажу тим средствима, како време протиче (средњи и дужи рок) и саме компетенције председника и његове администрације у том погледу бледе. Као превенцију перпетуирања лоше владавине, Хамилтон је наравно препоручивао изборе под претпоставком да ће грађани увек моћи да казне лошу власт и уклоне председника који је кренуо погрешним путем. Али, ако постоји неограничен реизбор и ако као и Хамилтон претпоставимо да су људи на власти склони страстима као и сви други, онда чак и када би неки председник у првом мандату показао резултате и био награђен другим, па онда и трећим и четвртим мандатом, он би сигурно постепено почео себе да поистовећује са самом функцијом, тј. самим средствима за постизање општег добра. Опозиционим кандидатима или странкама би пребацивао да немају искуства и капацитета да воде државне послове, тако да би делом због тог разлога, а делом по инерцији, грађани вероватно наставили да изнова бирају исту личност за председника. Онда када би одлучили да промене избор, концентрација моћи и средстава у рукама дотадашњег председника би била тих размера да исти не би имао никаквих институционалних препрека да можда настави са владавином и мимо воље бирача. Управо током кампање, а и после ње, Борис Тадић шаље у етар поруке да његов главни конкурент као шеф најпопуларније опозиционе партије (сада шеф државе) нема не само квалитетних идеја или програм, него

“ни персоналних ни стручних потенцијала”.⁵⁾Трећи или неограничени мандат у Србији би био озбиљна препрека да се председничка функција освежава новим личностима и њиховим тимовима који би истовремено стицали и одређено искуство у вођењу државних послова, а што је неопходан услов за политичку стабилност у земљи и брана диктаторским тенденцијама из свеједно ког политичког табора. Зато би трећи мандат требало избегавати у будућности не само из правних, него и политичких разлога.

Џеферсон је тврдио да историја сведочи о томе како ће у одсуству изборног лимита одређени појединац бити вечито биран на главну функцију све док се пуки ритуал бирања не претвори у аklamацију наследног права. Вишеструки мандати крију опасност и од потонућа председника у некритичност и кидане везе са реалношћу, јер “он може бити толико дуго навикнут на безбројне аплаузе давише неће бити у стању да трпи икакве приговоре”, док су симболи сталног реизбора сенилност и апатија.⁶⁾Јер, Џеферсон је био први који је, знајући бреме председничке функције као други председник САД, физички и психички умор наводио као разлог лимитирања реизбора.

Стога, на основу размотреног, можемо да истакнемо да је одлазак Тадића изборним путем са председничке функције позитиван допринос учвршћивању консолидације демократских установа у Србији, независно од тога ко је постао нови шеф државе.

КАМПАЊА

Изборна кампања за парламентарне изборе је почела као "програмска кампања" са тематском окосницом – излазак из кризе, али је оног тренутка када су расписани председнички избори она попримила потпуно "лидерски" карактер.⁷⁾Према Зорану Славујевићу, када су у питању елементи имиџа лидера (председничких кандидата), кампања 2012. није донела темељитије промене, али јесте узроковала да се неки од њих јасније и интензивније изра-

5) Alexander Hamilton, James Madison, and John Jay, *The Federalist papers*, Oxford University Press, 2008, pp. 350-358.

6) <http://www.nspm.rs/hronika/boris-tadic-ds-mora-bitu-vlasti-da-bi-se-srbija-menjala.html> (6.10.2012)

7) Jeremy D. Bailey, *Thomas Jefferson and Executive Power*, Cambridge University Press, 2007, p. 126.

зе.⁸⁾Иако се Тадић нашао у својој ‘‘природној средини’’ и иако је дао позитиван почетни импулс који се одликовао динамичношћу, одлучношћу и самоувереношћу, како је кампања одмицала, он је све мање успевао да сакрије умор и осећај за меру и тајминг, тако да су чак безобзирност и властољубивост били присутнији него у ранијим кампањама. Можда су ово психолошки узроци који су Тадићеву кампању од позитивне (конструктивне) пред први изборни круг, претвориле у доминантно негативну (фокус на противника), а повремено и прљаву (недозвољена поједностављивања, двоструки стандарди, увреде). Када је у питању Томислав Николић, без обзира на ретуширане билборде и спотове, он је тек делимично успео да сакрије карактеристичну меланхолију и недостатак самопоуздања (можда због свести о недовољном степену формалног образовања?), али је повремено знао да употреби тешке речи према свом главном противнику улазећи у зону прљаве кампање као и Тадић. Славујевић још оцењује да се Ивица Дачић вратио многим ставовима СПС-а и реторици из времена Милошевића са слоганом ‘‘Јасно. Чврсто. Одлучно’’ (мада се овде ради вероватно само о пренаглашавању политичког стила и парола које никада није у потпуности напуштао, охрабрен претходним изборним успехом СПС-а), док се Коштуница вратио ‘‘професорском’’ имицу сталожених наступа са извесном дозом елитистичког сарказма и дистанце према масама, а ми додајемо вероватно поучен искуством претходне кампање када је ДСС са њим на челу добио знатно мање гласова од планираних након врло интензивне и агресивне кампање у контексту косовске сецесије. Чедомир Јовановић је уз већ стандардни урбани имиц и модернизаторску реторику пружио своје најслабије издање у кампањама. Неповезани говори растуриених мисли се нису појављивали ретко и писац ових редова сматра да се у појединим изјавама чинило као да Јовановић уопште не зна зашто је уопште ушао у изборну трку и коме би требало да се обраћа. Изјава ‘‘Николићу помози, Тадићу поведи’’ је само најилустративнији прилог у корист ове тврдње, без обзира што је настала у контексту парламентарне кампање пре него што су председнички избори расписани.⁹⁾Славујевићевој анализи би требало додати и још једног значајнијег кандидата, а то је Зоран Станковић испред УРС-а. Он је наступио као ‘‘успешан човек са трагичном судбином’’, тј. настојао је да истакне своје скромно и врло сиромашно порекло из јужне српске провинције, одакле је искључиво својим способностима и

8) Зоран Ђ. Славујевић, ‘‘Изборна кампања 2012’’, Политички живот, бр. 5/јун 2012, стр. 28-29.

9) Ibid, op. cit, стр. 29-31.

радом постао угледан медицински стручњак и јавна личност коју, оправдано или непоправдано, не прате било какви скандали и афере, за разлику од шефа УРС-а Динкића. Свакако прича у којој се могу (или желе наћи) бројни грађани Србије у крајевима где је УРС развио јаку инфраструктуру и где је касније заједно са својим председничким кандидатом остварио солидан успех. Осим већ поменутог Дачићевог слогана који несумњиво имплицира имиџ крутог реалсоцијалистичког кадровика, који моћним страним факторима сме да каже одлучно "не", интересантно је погледати и друге упечатљиве слогане председничких кандидата.¹⁰ Тадић се определио за слоган "За сигурну будућност. Борис Тадић". Ако се узму о обзир најфреквентија места у Тадићевој кампањи, која је била много више негативна него што би то у нормалним околностима могао себи да дозволи актуелни носилац функције, будући да би исти требало више да брани своје резултате него да нападе противнике, слоган је био посредно уперен на моралну дискредитацију Т. Николића, који је на прошлим изборима био против ЕУ и по мишљењу Тадића својевремено оличење ксенеофобије и шовинизма. Отуда је Николић непоуздан, а грађани Србије не би требало да се коцкају и експериментишу са новим личностима. Николић је такође имао главни слоган "Председник грађана, а не политичке партије", усмерен директно против Тадића. Да Тадић није био толико хиперактиван у српској политици и да јавност из његових изјава није стекла утисак да је он кључна фигура не само политичког живота него и политичког система у целини, која је на своја плећа тиме преузела одговорност и за послове владе, вероватно да и овај слоган не би имао маркетиншког ефекта, а овако нам се чини да управно он није представљао лош избор за кандидата СНС-а. Временски хоризонти рационалних гласача не сежу онолико далеко колико је то Тадић хтео. Они се пре одређују у складу са тренутним контекстом калкулишући са тренутним или ближним констелацијама те је Николићев слоган више био у складу са том рачуницом. Коштуничин слоган "За Коштуницу. Знаш зашто" јесте отклон од претходна два и више је у складу са Дачићевим избором да слоган искључиво симболише личност која га заговара. Како истиче Атлагић, он је неодвојив од фактичког изборног програма ДСС-а оличеног у књизи "Зашто Србија, а не Европска Унија" која је у ствари серија интервјуа са шефом ДСС-а у вези са актуелним политичким искушењима Србије, а која по њему стоји пред јасним

10) <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/313867/Jovanovic-Nikolicu--pomози-Tadicu--povedi> (8.10.2012)

избором – Косово у Србији или интеграција у ЕУ.¹¹⁾ У самом уводу књиге се даје преглед Коштуничине биографије у којој се истиче да он никада није био члан комунистичког естаблишмента, како је због демократских уверења био прогањан, како је био против Милошевића, али и западних уцена у вези Косова и Метохије, итд. Одатле се закључује да су се тим слоганом хтели истаћи принципијелност насупрот прагматичности и национални интерес спрам европских интеграција као две стране исте политичке медаље. Јадранка Шешелј је водила кампању под слоганом “Верна Србији” и слично као у Тадићевом случају, слоган је био имплицитно уперен против Т. Николића, када се има у виду њена изјава да “они који су издали СРС, издаће и Србију”. Неки кандидати попут Чедомира Јовановића и Зорана Станковића, наступили су са слоганима својих странака “Истина. Преокрет” и “Јаки региони. Јака Србија” тако да њих нећемо узети у анализу. Оно што се генерално може рећи о слоганима на основу ове кампање јесте да су они уперени против опозиционог кандидата, било да долазе од стране власти или другог опозиционог кандидата осуђени на неуспех, односно да у случају свеприсутног владајућег председника *ad hominem* слогани усмерени ка њему могу имати успеха.

РЕЗУЛТАТИ ИЗБОРА

У овом делу рада ћемо укрстити резултате кандидата на општинском, градском (Београд) и нивоу централне Србије из првог и другог изборног круга, са циљем да кроз корелације и регресионе коефицијенте проценимо колику су политичку тежину имали позиви респективних лидера из првог круга (више од 5% гласова) да се гласа за Тадића или Николића у другом кругу. Овим путем ће можда моћи прецизније да се добије увид у друге политичке мотиве који бираче у датим територијалним оквирима више подстичу на секундарни политички избор од препоруке лидера њихове примарно префериране опције. Поред маневара кроз транспоновање подршке од кандидата до кандидата између два изборна круга, квантитавивно ће се пропитати на неким од ових нивоа анализе и веза између Тадићевих резултата и изборне апстиненције, али и “белих листића”, будући да су у јавности биле честе оптужбе појединих политичара из редова ДС-а, да су управо ова два фактора главни кривци за одлазак њиховог председника са власти.

11) Синиша Атлагић, “Теме у персонализованој изборној кампањи: Случај Србија 2012.”, Политички живот, бр. 5/јун 2012, стр. 42-43.

Како и у коликој мери су бирачи Дачића, Станковића и Јовановића могли да утичу на резултате другог круга показује табела 1. Као што се из ње види, значај њихових позива у прилог Тадића је био никакав или врло слаб. Или њихови гласачи нису послушали њихове позиве (Дачића и Динкића), тј. барем не у довољној мери (Јовановића) или једноставно Тадић одлично пролази у општинама где ови кандидати имају мршаве резултате (у Војводини). Односно, на калкулус бирача у другом кругу у тим местима више утичу други фактори од лидерско-идеолошке идентификације и политичке дисциплине. Вероватно се ради о мешавини оба момента. Претпоставка је да би у супротном била забележена значајна и барем средња јака тенденција истовременог пада/раста гласова Тадића и кандидата који су га подржали у другој рунди.

Ако се упореде општински резултати Дачића (I круг) и Тадића (II круг): коефицијент корелације је на националном нивоу са негативним предзнаком $r = -0.34$ значајан на 0.01 нивоу, коефицијент детерминације $r^2 = 0.11$ (11% варијабилитета Тадићевих гласова се може објаснити варирањем Дачићевих), а коефицијент линеарне OLS регресије $b = -0.62$, што ће рећи да уколико у некој општини Дачићеве гласове порасту за 1%, Тадићеве се смањују за 0.62%, тј. у тој мери Тадићеве гласове падају како Дачићеве расту. Овде је такође потребно имати у виду да су косовске општине укључене у националну анализу *prima facie*, али је из методолошког разлога ради добијања тачнијих резултата (у многим општинама број изашлих на изборе је тек нешто преко 200, 300 или 400) и тим прешто целокупна сума косовских гласова не може да утиче на коначне исходе избора, увек потребно националне резултате тумачити у националном кључу без општина јужне српске покрајине. У том случају у остатку Србије Дачић-Тадићев корелациони коефицијент се повећава и износи $r = -0.45$ на 0.01 нивоу, $r^2 = 0.2$ (20%), регресиони $b = -0.89$. Дакле, свако повећање Дачићевих гласова за 1% значи 0.89% мање гласова за Тадића. У централној Србији са подручјем Београда је ова корелација слаба $r = -0.28$ на нивоу 0.01, $r^2 = 0.07$ (7%), $b = -0.49$ (без Београда ове вредности су нешто ниже). Због тогана овим нивоима можемо говорити тек о инконклузивним резултатима. У АП Војводини имамо $r = -0.61$ на нивоу 0.01, $r^2 = 0.37$ (37%), $b = -1.72$. У самом Београду који представља велики резервоар гласова у земљи, уочавамо најизразитију негативну корелацију Дачић-Тадић. Коефицијент корелације је чак $r = -0.8$ на 0.01 нивоу, $r^2 = 0.64$ (64%), $b = -2.56$. Дакле, у варирању Тадићевих и Дачићевих гласова у Београду и Војводини постоји супротан тренд и статистичке тенденције показују (од умерених $r >$

0.3 до јаких $r > 0.5$) да Тадић пролази лоше тамо где Дачић има добре резултате, односно да Дачићеви бирачи тада пре апстинирају у другом кругу или гласају за Николића него што гласају за Тадића. У општинама где је Тадић побеђивао, вероватније је очекивати слаб резултат Ивице Дачића у првом кругу у тим оквирима него обрнуто.

Табела 1.

Тодић I круг II круг	Дачић	Станковић	Јовановић
Србија	-0.34 ** (-0.62)	-0.18 * (-0.5)	0.19 ** (1.04)
Србија без КиМ	-0.45 ** (-0.89)	-0.22 ** (-0.58)	0.25 ** (1.54)
ужа Србија и Бгд	-0.28 ** (-0.49)	-0.14 (-0.3)	0.21 * (1.13)
ужа Србија без Бгд	-0.24 * (-0.43)	-0.11 (-0.23)	0.15 (0.8)
Војводина	-0.61 ** (-1.72)	-0.41 ** (-2.86)	0.11 (0.68)
Београд	-0.8 ** (-2.56)	-0.59 * (-3.2)	0.87 ** (5.69)

Ознаке *, ** * су статистичку значајност на 0.05 и 0.01 нивоу, а одсуство ознаке значи одсуство статистичке значајности; у заградама табеле је регресиони коефицијент (подаци о резултатима избора са www.rik.rs)

Сви коефицијенти Станковић-Тодић такође имају негативан предзнак, али се једино они који се односе на општине у Војводини и Београду могу узети у обзир, јер су остали без обзира на статистичку значајност слаби. Оно што важи за оцену Дачић-Тодићевог коефицијента може се применити и у овом случају. Корелација Јовановић-Тодић на свим нивоима анализе има позитиван предзнак, али је само она на територији Београда значајан индикатор за истовремени пад/раст њихових гласова. Сви други су сувише слаби за неки поузданији закључак. Од подршке тројице значајнијих личности првог круга, Тодић је само од Јовановићевих гласача имао користи и то у Београду, а од присталица Дачића и Станковића у Војводини и Београду и политичку штету.

С друге стране, када је у питању подршка коју је Томислав Николић добио од Коштунице, ствари стоједругачије. Најпре, учавано умерен и високо статистички значајан позитиван коефицијент, како је и било очекивано у складу са подршком, што у случају подршке Тодићу немамо. Овакве корелације затичемо насвим осталим нивоима анализе, осим у Београду где затичемо неочекивано на врло високи негативан коефицијент. Међутим, ако су Ко-

штуничини гласачи махом апстинирали у другом кругу или их је просто било врло мало у првом кругу тамо где је Николић у другом бележио боље резултате, по свему судећи Николић је у тим општинама имао надокнаду у виду Станковићевих и Дачићевих гласача (њихови негативни коефицијенти према Дачићу се аутоматски претварају у позитивне за Николића), односно вероватно њихове претежне апстиненције тамо где је имао убедљиве скорове већ у првом кругу.

Табела 2.

Николић II круг	I круг	Коштуница
Србија		0.38** (0.74)
Србија без КиМ		0.41** (1)
ужа Србија и Бгд		0.32** (0.61)
ужа Србија без Бгд		0.39** (0.69)
Војводина		0.67** (3.58)
Београд		-0.72** (-3.64)

Када су у питању “бели листићи”, фактор излазности и Тадићеви резултати, односи су следећи. Иако се неважећи гласачки листићи не могу поистоветити са “белим листићима” и иако се не може знати тачна пропорција међу њима која се односи на разочаране и бивше Тадићеве гласаче,¹²⁾ у овом раду ће бити учињено управо то са циљем да се утврди да ли би исход другог круга избора био другачији чак и када би сви неважећи били “бели листићи” на штету Тадића. Разлика између Николића и Тадића је преко 70000 гласова више за првог, а укупан број неважећих листића је 67684, тако чак и да су сви неважећи настали из протеста према Тадићу то не би могао да буде разлог његовог пораза. Према коефицијентима из табеле 3. се види да су “бели листићи” евентуално могли да умање Тадићево гласање једино у Београду, будући да се једино ту бележи позитивна корелација. Што се тиче излазности, корелација је на само једном нивоу анализе (Србија без КиМ) статистички значајна и позитивног знака, али је она слабе јачине и стога занемарљива као и оне на другим нивоима. Дакле, малу излазност на председничким изборима 2012. не можемо схватити као један од фактора Тадићевог пораза, јер да је тако, на општинском, покрајинском или градском нивоу би морала да се уочи тенденци-

12) http://dss.rs/wp-content/uploads/2012/07/zasto_srbija.pdf (9.10.2012)

ја да Тадић боље пролази у оним срединама где је излазност већа, што уопште није случај.

Табела 3.

II круг Тадић	“бели листићи”	излазност
Србија	-0.12 (-1.99)	0.09 (0.11)
Србија без КиМ	-0.07 (-1.26)	0.18** (0.29)
ужа Србија и Бгд	-0.18 * (-2.71)	0.16 (0.21)
ужа Србија без Бгд	-0.37 * * (-5.82)	0.18 (0.23)
Војводина	-0.48 * * (-8.96)	-0.06 (-0.16)
Београд	0.92 * * (11.91)	-0.07 (-0.23)

Такве тенденције нису забележене ни на прошлим изборима када је Тадић победио Николића. У Србији без КиМ корелација је била практично нулта ($r = 0.03$), а на пример, у Београду је забележена јака негативна корелација $r = -0.64$, значајна на 0.01 нивоу, док је $b = -2.53$. То што је Тадић тада победио када је излазност била много већа (68.12%) него ове године није никакав аргумент, јер је 2004. када је такође победио, излазност била врло мала (48.36%), тј. готово иста као и на овим изборима.

ПОСЛЕДИЦЕ ИЗБОРА

Након што је Томислав Николић постао нови председник Србије, отпочели су преговори о формирању нове владе. Кључна фигура у овим преговорима као и на претходним изборима, а сходно резултатима на парламентарним изборима, био је Ивица Дачић. Сасвим је сигурно да је пре другог круга он дао подршку Тадићу, јер је очекивао његову победу над Николићем. Дачић, који је дуплирао гласове СПС-а на изборима за парламент и који рачуна и на даље проширење круга својих бирача, одлучује да направи владу са СНС-ом. Дачићев резон је био да би негирање ових момената умањило његов кредибилитет код сопствених бирача, али и код потенцијалних у будућности. Исто тако је поступио и када је 2008. Тадић поразио Николића. Још важнији разлог за ову Дачићеву одлуку је већи улог који је могао да оствари само у политичком покеру са СНС-ом, а то је премијерско место. Индиректно је тиме отворена унутарстраначка борба у ДС-у, као и прекомпоновање власти у неким локалним јединцима власти. Нова влада је наследила огромне проблеме од претходне (високи дуг, буџетски дефицит

и лошу ситуацију у правосуђу). Међутим, већ сада се могу видети извесни отклони од политике прошле владе коју је персонификвао Тадић. Нарочито у сфери спољне политике која добија нове, али тек магловите обресе. Ипак, економске реформе се изгледа одвијају по принципу један корак напред, један назад. У свему томе нова влада ће имати отежавајућу околност светске и европске економске кризе која се погоршава и чији се крај још увек не назире.

Ипак, и даље је константа српске председничке политике испољавање нормативне позиције председника у зависности од његовог положаја у односу на парламентарну већину,¹³⁾ иако је то последица једино ванинституционалног утицаја преко истовременог председниковања владајућом странком или чланством у истој, а не деломи формалног преко права председавања министарским седницама као у Француској.¹⁴⁾ Николић је по избору дао оставку на место шефа странке и свакако је мање фреквантан у јавности и са вероватно мањим утицајем на владу од Тадића. Међутим, та разлика је пре у обиму него у самој суштини. Николић ређе даје изјаве које се не односе на његове надлежности, тј. улазе у делокруг рада владе, али се оне есенцијално не разликују од оних у Тадићевом мандату. Да ли је то последица његовог настављеног чланства у партији и симболичко-харизматског утицаја на партијске органе и чланство или чињенице да је пре ступања на дужност на кључна места у партији обезбедио долазак лојалних и проверених сарадника, а преко којих утиче на рад владе или мисли да би могао да утиче (што проистиче из природе његових изјава) или је пак, у питању мешавина оба фактора и у којој пропорцији, можемо само да претпоставимо.

Marko Pejkovic

PRESIDENTIAL ELECTION IN SERBIA 2012

Summary

The first part of the paper summarizes political ramification, which paved the way for respective candidates and main political issues they fought for by ideological-marketing means during (pre)electoral presidential campaign. The second part is dedicated to the analysis of "legal-normative controversy", i.e. to the fact that former president

13) Деспот Ковачевић, "Бели листићи на изборима 2012", Политички живот, бр. 5/јун 2012, стр. 89, 91.

14) Миодраг Радојевић, "Институција председника Републике у новом Уставу Србије", Политичка ревија, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2-4, 2007, стр. 643.

resorted to the nonexistent constitutional category called by him "curtailment of presidential mandate" in order to merge presidential with parliamentary elections, deciding at the same time to be presidential candidate for the third time. The third part examines specificity of the electoral campaign and political marketing. The author in the fourth part statistically explores possible political positioning of serbian voters between two electoral rounds. The municipality results of two candidates from the second electoral round at the national, regional and city level are correlated with first round municipality results from all those levels of the other more prominent candidates according to their support for these two best placed candidates after the first round. The relationship between Tadic's votes and "white votes" as well as electoral participation were also statistically tested. The paper concludes with political consequences concerning political life in light of the situation emerged after the presidential election.

ЛИТЕРАТУРА

- Alexander Hamilton, James Medison, and John Jay, *The Federalist papers*, Oxford University Press, 2008.
- Атлагић, Синиша, "Теме у персонализованој изборној кампањи: Случај Србија 2012.", *Политички живот*, бр. 5/јун 2012.
- Bailey, D. Jeremy, *Thomas Jefferson and Executive Power*, Cambridge University Press, 2007.
- Грк, Снежана, "Србија тоне у економско и друштвено безнађе", *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 01/2012.
- Јовановић, Милан, "Председнички избори у Србији одржани 6. и 20. маја 2012. године", у: *Око избора – Председнички и парламентарни избори мај 2012.* (пр: Ђорђе Вуковић), Центар за слободне изборе и демократију и Национални демократски Институт за међународне односе (НДИ), Београд, 2012.
- Ковачевић, Деспот, "Бели листићи на изборима 2012", *Политички живот*, бр. 5/јун 2012.
- Пејковић, Марко, "Ефекти полупредседничког система", *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 01/2012.
- Радојевић, Миодраг, "Институција председника Републике у новом Уставу Србије", *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2-4, 2007.
- Славујевић, Ђ. Зоран, "Изборна кампања 2012", *Политички живот*, бр. 5/јун 2012.

Resume

In this article the author attempts to discuss the issues concerning serbian presidential election 2012. The fivefold approach considers po-

litical and normative context, eletoral campaign, results and consequences. Only *via* such comprehensive method one is capable to explore extreme complexity of serbian political reality. Political pre-electoral atmosphere was highlighted with awkward relations between ruling coalition parties, i.e. minor government parties didn't want to take adequate responsibility for the terrible outcomes regarding futile policy measures to cope with the devastating economic crisis. This all led to the public perception that Democratic party with its leader Boris Tadic, were the sole responsables for a national misery. The Tadic's decision to enter the presidential race for the third time is a sign of a serious political decline and is questionable from the legal as well as political point of view. The presidential electoral campaign has shown usual struggle patterns, but it could be noticed that some candidates had more sensibility (intentionally or accidentally) for a political advertising than the others. Statistical analysis of results in municipalities at the national, regional and city level (Belgrade) indicated that the main causes for Tadic defeat were not meagre electoral participation or "blank votes" as pointed out by some Democratic party officials and Tadic himself, but rather pale support of Dacic, Stankovic and Jovanovic voters from the fist round notwithstanding the fact that all three of them sent out clear message after the first round in favour of voting for Tadic in the second. Ultimately, after Tomislav Nikolic assumed his office, many changesuedin serbian political life, but some of them are still too volatile to be assessed properly right now.

* Овај рад је примљен 21. новембра 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. децембра 2012. године.